

Частина 1.

Молекулярна фізика та начала статистичної фізики

Предмет молекулярної фізики. Маса атомів і молекул. Кількість речовини. Агрегатний стан речовини. Модель ідеального газу. Закони ідеального газу. Барометрична формула.

Випадкові події та величини. Ймовірність. Розподіл Гауса. Макроскопічний і мікроскопічний стани системи. Постулат рівноймовірності мікростанів. Ергодична гіпотеза.

Розподіл Максвелла. Розподіл молекул за швидкостями. Вивід розподілу Максвелла.

Характеристичні швидкості молекул. Частота ударів молекул об стінку. Число молекул у різних ділянках розподілу Максвелла. Експериментальна перевірка розподілу Максвелла.

Флуктуації. Відносна величина флуктуацій. Статистична вага. Ентропія. Формула Больцмана для ентропії. Теорема Нернста.

Поняття про ансамблі. Ансамбль Гібса, ергодична гіпотеза, розподіли Гібса, Фермі-Дірака, Бозе-Ейнштейна, Максвелла-Больцмана. Принцип детальної рівноваги.

Кінематичні характеристики молекулярного руху. Поперечний переріз. Середня довжина вільного пробігу. Експериментальне визначення поперечного перерізу зіткнень. Частота зіткнень. Середня довжина вільного пробігу.

Тиск і температура. Основне рівняння кінетичної теорії газів. Вимірювання тиску.

Термометри. Міжнародна практична шкала температур. Абсолютний нуль температур.

Розподіл Больцмана. Обґрунтування розподілу Больцмана. Суміш газів у посудині. Співвідношення між розподілами Максвелла і Больцмана. Атмосфери планет. Експериментальна перевірка розподілу Больцмана.

Розподіл енергії за ступенями свободи і броуновський рух. Теорема про рівнорозподіл кінетичної енергії за ступенями свободи. Броунівський рух і його опис. Обертальний броунівський рух. Експериментальне визначення сталої Больцмана.

Гази з міжмолекулярною взаємодією і рідини. Сили міжмолекулярної взаємодії. Іонний зв'язок. Ковалентний зв'язок. Сили Ван-дер-Ваальса. Структура рідин.

Частина 2.

Термодинаміка

Перший принцип термодинаміки. Робота. Тепло. Внутрішня енергія. Фізичний зміст першого принципу. Функції стану і їхні повні диференціали. Рівноважні і нерівноважні процеси. Оборотні і необоротні процеси.

Теплоємність. Теплоємність при постійному об'ємі. Теплоємність при постійному тиску для ідеального газу. Рівняння Роберта Майера.

Процеси в ідеальних газах. Ізобаричний процес. Ізохоричний процес. Ізотермічний процес.

Адіабатичний процес. Політропний процес. Рівняння політропи.

Другий принцип термодинаміки. Циклічні процеси. Робота циклу. Коефіцієнт корисної дії. Цикл Карно. Коефіцієнт корисної дії циклу Карно. Теорема Карно. Другий принцип термодинаміки у формулюваннях Кельвіна і Клаузиуса. Еквівалентність формулювань Кельвіна і Клаузиуса. Холодильна машина.

Абсолютна термодинамічна шкала температур. Поняття від'ємної абсолютної температури. Друга теорема Карно. Нерівність Клаузиуса. Ентропія як функція стану. Статистичний характер другого принципу термодинаміки. Зміна ентропії в необоротних процесах. Парадокс Гіббса. Приклади розрахунків ентропії і її змін.

Реальні гази. Відхилення властивостей реальних газів від властивостей ідеальних газів. Рівняння Ван-дер-Ваальса, Фізичний зміст сталих, що входять до рівняння Ван-дер-Ваальса. Ізотерми Ван-дер-Ваальса. Метастабільні стани. Порівняння висновків з рівняння

Ван-дер-Ваальса з експериментальними даними. Внутрішня енергія газу Ван-дер-Ваальса. Ефект Джоуля - Томсона. Диференціальний та інтегральний ефекти Джоуля - Томсона. Ефект Джоуля -Томсона для газу Ван-дер-Ваальса. Скраплення газів. Властивості речовини при низьких температурах.

Фазові переходи. Перехід з газоподібного стану в рідкий. Експериментальні ізотерми. Критичний стан. Область двухфазових станів. Насичена пара. Правило важеля. Фазові переходи першого роду. Рівняння Клапейрона - Клаузиуса. Кристалізація і плавлення. Сублімація. Фазові діаграми. Поліморфізм. Фазові переходи другого роду і їхні приклади.

Частина 3

Рідини та поверхневі явища, кристали. Вільна поверхнева енергія. Поверхневий натяг. Умова рівноваги на границі двох рідин і на границі рідина - тверде тіло. Тиск під скривленою поверхнею. Капілярні явища.

Випаровування і кипіння рідин. Сутність динамічної рівноваги на межі пар - рідина. Тиск насичених парів поблизу скривленої поверхні рідини. Перегрита рідина. Бульбашкові камери. Переохолоджена пара. Камера Вільсона.

Рідкі розчини, їхні кількісні характеристики. Розчинність. Теплота розчинення. Ідеальні розчини. Закон Рауля. Закон Генрі. Залежність розчинності від температури. Приклади найпростіших діаграм стану бінарних сумішей.

Осмотичний тиск. Механізм його виникнення. Закономірності осмотичного тиску.

Прояв осмотичного тиску.

Основні якісні відомості про сплави, тверді розчини .

Процеси переносу. Види процесів переносу (теплопровідність, дифузія, в'язкість). Процеси переносу в газах і коефіцієнти, що характеризують процеси переносу в них.

Фізичні явища в розріджених газах. Визначення вакууму. Теплопередача, дифузія і тертя при малих тисках. Основні відмінні риси явищ переносу у твердих тілах і рідинах у порівнянні з явищами переносу в газах.

Критерії оцінювання знання

1. Фаховий іспит проводиться у формі тесту, який містить 35 питань, з них:
 - 10 питань по 8 балів;
 - 10 питань по 6 балів;
 - 15 питань по 4 бали.

2. Загальна оцінка за шкалою від 100 до 200 балів розраховується за формулою:

$$\text{Оцінка} = (П1 + П2 + П3 + \dots + П35),$$

де П1, П2, П3 – бали за відповіді окремих завдань екзаменаційного білета.

Вступники, які набрали за шкалою 100-200 балів менше ніж 100 балів, отримують незадовільну оцінку та не допускаються до участі у конкурсному відборі.

Рекомендована література

Базова

1. David Tong. Lectures on Statistical Mechanics. – University of Cambridge, 2012.
2. David Tong. Lectures on Kinetic Theory. – University of Cambridge, 2012.
3. Kardar M. Statistical Physics of Particles. – Cambridge University Press, 2007.
4. Буляндра О.Ф. Технічна термодинаміка: Підручн. для студентів енерг. спец. вищ. навч. закладів. – К.: Техніка, 2001.
5. M. Abramowitz and I.A. Stegun. Handbook of Mathematical functions: With Formulas, Graphs, and Mathematical Tables, Dover Publications, New York, 1965.
6. W.H. Press, S.A. Teukolsky, W.T. Vetterling, B.P. Flannery. Numerical Recipes. The Art of Scientific Computing, Cambridge University Press, 2007.
7. E.A. Bender. An introduction to mathematical modelling. Dover Publications, New York, 2000.
8. M. Cross and A.O. Moscardini. Learning the art of mathematical modelling, Ellis Horwood Ltd., Chichester, 1985.
9. J. France and J.H.M. Thornley. Mathematical models in agriculture. Quantitative Methods for the Plant, Animal and Ecological Sciences, Cromwell Press, Trowbridge, 2007.
10. P. Turchin. Complex Population Dynamics: A Theoretical/Empirical Synthesis, Princeton University Press, Oxfordshire, 2003.

Інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції

1. Mehran Kardar. Сторінка автора на сайті MIT (Massachusetts Institute of Technology), що містить відео-лекції з курсів "Статистична теорія частинок" і "Статистична теорія полів": <http://www.mit.edu/~kardar/teaching/index.html>.
2. David Tong. Сторінка автора на сайті University of Cambridge, що містить конспекти лекцій з курсів "Статистична фізика" і "Кінетична теорія": <http://www.damtp.cam.ac.uk/user/tong/teaching.html>.

Програму фахового іспиту з дисципліни «Термодинаміка» для освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» розроблено на основі чинних програм з дисциплін «Молекулярна фізика», «Термодинаміка та статистична фізика» та «Термодинаміка енергетичних систем» для освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

Голова фахової атестаційної комісії,
в.о. завідувача кафедри інформаційних
технологій у відновлювальній енергетиці,
к.ф.-м.н., доцент

Ілля МАРУЩЕНКО

Програму погоджено:

на засіданні науково-методичної комісії навчально-наукового інституту екології, зеленої енергетики та сталого розвитку

протокол № 6 від 14.04.2026 р.

на засіданні Вченої ради навчально-наукового інституту екології, зеленої енергетики та сталого розвитку

протокол № 7 від 21.04.2026 р.

Директор навчально-наукового інституту
екології, зеленої енергетики та сталого
розвитку

Ганна ТІТЕНКО

Затверджено на засіданні приймальної комісії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, протокол № 5 від 05.05.2026 року

Відповідальний секретар
приймальної комісії

Ганна ЗУБЕНКО